

Cenné rady a způsoby jak pomoci Vašemu dítěti s autismem: ČTENÍ

Zpracovala Gabriela Habalová

Studentka PdF MU, dobrovolník Mise naděje, z.s. (www.misenadeje.cz)

„Je velmi pravděpodobné, že Vaše dítě nebude mluvit.“ Toto tvrzení jistě nechce slyšet žádný rodič. Obzvlášť, pokud tuto větu uslyší z úst školeného specialisty při vyplňování hodnocení dítěte.

Mému synovi byly zrovna tři roky a neřikal žádná slova, ani nevydával žádné zvuky kromě /eh/. A protože byl syn mým prvním dítětem, já i můj manžel jsme tomu nepřikládali velký význam. Stále jsme zůstávali pozitivní ohledně Clerkova vývoje řeči a říkali jsme si, že je u něj řeč jen trochu opožděná. Věřili jsme našim přátelům, rodině i lékařům, že to chce čas. Ale všimli jsme si dalších věcí. Clerka nezajímaly obvyklé hračky, které bývají oblíbené u ostatních dětí jeho věku. V nejrůznějších sociálních situacích za přítomnosti rodiny či přátel se Clerk často rozplakal nebo dokonce dostal záchvat vzteku, dokud jsme ho nenechali samotného a neodešli. Velmi lpěl na obvyklé rutíně a ihned se rozčílil, pokud něco nebylo přesně tak, jak to chtěl on sám. Když bylo Clerkovi už dva a půl roku a jeho porozumění se nezlepšovalo, rozhodli jsme se navštívit místní středisko rané péče. Poté jsme se s obavami vydali ke specializovanému pediatrovi, kde byl Clerkovi diagnostikován autismus. Byli jsme zdrceni.

Po počátečním šoku jsme s manželem začali vyhledávat informace o autismu a o možnostech pomoci v místě našeho bydliště. Stále k nám domů chodili lidé, aby nás informovali, jakou bude Clerk potřebovat podporu a pomoc a kolik hodin týdně. V této době nám několik specialistů a odborníků oznámilo, že Clerk možná nikdy nebude mluvit a nikdo nemůže vědět, jaký bude jeho potenciál a další vývoj. Poukázali na všechny věci, které Clerk nezvládne (ale o věcech, o kterých jsme věděli, že je zvládá a rozumí jim, se skoro nezmínili). Rozhodli jsme se Clerka zapsat do ABA (Aplikované behaviorální analýzy), která se ukázala jako efektivní přístup pro zlepšení řečového vývoje a sociálních dovedností u dětí s autismem. Vybrali jsme program vedený lidmi, kteří věřili, že Clerk má potenciál a může zlepšit své dovednosti. Terapeuti nám nedávali žádné sliby ohledně Clerkova zlepšení, ale užívali si práci s našim synem a věděli, jak ho „postrčit“ k pokroku. Pro nás byl přístup a náhled na celou terapii klíčovým prvkem terapeutického programu.

Celý minulý rok absolvoval Clerk intenzivní terapii „jeden na jednoho“ se značnými pokroky, díky kterým máme zase naději pro jeho budoucnost. Začaly se u něj objevovat první osobité řečové prvky a zvuky, které začal brzy spojovat do slov. Nyní je schopen Clerk říct několik dvou a tříslavných vět. S Clerkovým opožděným vývojem řeči jsem byla zvědavá, jak autismus ovlivní jeho schopnost naučit se číst.

Jako bývalá učitelka se specializací na výuku čtení jsem si byla vědoma, jak významnou roli bude hrát čtení, až Clerk začne chodit do školy. Chtěla jsem, aby ho čtení bavilo, učil se novým věcem, odmaturoval na střední škole a šel na vysokou školu. Pokud se člověk naučí číst a využívat této schopnosti naplno, otevírá se mu v životě tolik dveří. Jako jakýkoliv jiný rodič jsem chtěla, aby mělo moje dítě úplně stejné možnosti, jaké mají ostatní studenti. Ale jsou vůbec schopny děti s autismem

opravdu číst a samy rozumět čtenému? Jak může rodič svému dítěti s autismem pomoci stát se nezávislým čtenářem? Toto byly otázky, na které jsem se rozhodla najít odpověď. Rychle jsem získala naději, že děti s autismem jsou schopny se naučit číst, ale budou čelit mnoha výzvám.

Autistické děti dosahují různých stupňů dovedností a schopností. Tyto různorodé schopnosti v oblasti jazyka i kognice zasahují schopnost čtení; nicméně, některé studie prokázaly, že některé schopnosti a dovednosti mají autistické děti společné. Než se dítě stane úspěšným čtenářem, musí se naučit, jak přesně číst slova na stránce a jak pochopit význam slov, vět a odstavců. Až dítě získá schopnost z těchto dvou oblastí, potom se rozvine také porozumění čtenému a pochopení tištěného textu. Musíme si uvědomit, že žádné dvě děti nejsou stejné, nicméně studie zabývající se dětmi s autismem ukazují, že u těchto dětí se objevuje úspěšnost v přesném čtení slov a schopnost rozlišit neznámá slova. Tato výhoda umožňuje dětem lépe se poprat s prvními překážkami v procesu stát se úspěšným čtenářem, tedy hlavně přesným čtením slov na stránce.

Slabá stránka při čtení se u dětí s autismem projevuje při porozumění a pochopení textu, a to jak přímo vyjádřená stránka čteného, tak rovněž oblast skrytého smyslu. Přitom jsou děti často schopny slova snadno přečíst. Ačkoliv se schopnosti porozumět u dětí s autismem různí (od těžších obtíží po běžné schopnosti porozumět), stále zůstává porozumění textu problémem pro mnoho dětí s autismem. Jako u každého čtenáře, také typ textu může velmi ovlivnit porozumění. Např. příběhy, které závisí na pochopení sociálních dovedností nebo vnímání perspektivy jiného člověka, můžou pro studenta s autismem znamenat větší obtíže pro porozumění. Výzvy, které mnohé děti zažijí v sociálních situacích, se potom přenáší a děti jsou schopny porozumět podobným situacím v textu. Nedostatky v získávání smyslu a porozumění textu omezují u takového dítěte celkový potenciál ve čtení.

Pokud je porozumění textu u dítěte s autismem opakovaný a stále se projevující nedostatek, v takovém případě bychom chtěli vědět víc, jak pomoci takovému dítěti zlepšit jeho schopnosti porozumění. Při výběru knih bychom se měli zaměřit na zájmy dítěte. Při společném čtení si o příběhu a obrázcích vyprávějte, pokládejte dítěti otázky a předvádějte, co si myslíte. Jednou z efektivních strategií, jak učit porozumění textu, je mluvit o tom, co si myslíte, zatímco čtete. Tento proces hlasitého myšlení nabízí příklad toho, co by si měl čtenář myslet, zatímco čte. Výzkumy také doporučují zaměřit se na setrvání u tématu, které dítě zaujme. Např. můj syn miluje vlaky, tak bychom mohli číst několik knih o vlacích a zahrát si hry zabývající se vláčky. Zabývání se tématem může dítěti pomoci rozvíjet spoje díky opakovanému působení určitých slov a konceptů.

Další velmi důležitý bod je rozvíjení slovní zásoby dítěte. Děti s autismem mají obtíže se slovy vyjadřující pocity a emoce. Pracovat s dítětem na rozvoji těchto abstraktních slov podpoří jeho schopnost porozumění. Během hry je dobré pokračovat v rozvoji slovní zásoby a porozumění, což rovněž podpoří porozumění pocitům a pohledům jiného člověka. Využíváním přímého vyjádření a opakováním různých cvičení s novou slovní zásobou pomáháme dětem zapamatovat si slova a jejich významy. Rodiče mohou pokračovat v modelu přemyšlení o významu jednotlivých slov nahlas a nabízet dětem příležitosti k užívání nového jazyka.

Základní čtecí dovednosti, jako rozeznávání písmen a jejich odpovídající zvuky, pochopení, jak fungují knihy a identifikování rozdílů mezi písmeny a slovy, jsou klíčovými v procesu osvojování čtení a děti s autismem se je často snadněji naučí. Ačkoliv je přesné čtení slov silnou stránkou většiny dětí s autismem, rodiče by měli přesto pokračovat i v rozvoji této oblasti. Během raných stádií čtení si

rodiče mohou hrát s jazykem a zvuky. Mohou kreativně odhalovat písmena s pomocí knih s abecedou, magnetických písmen nebo s pomocí pěnových písmen, když se dítě koupe. Rodiče by měli ukazovat, jak funguje kniha, a to pomocí hlasitého čtení. Rodič může například dítěti ukázat, jak knihu správně držet otevřenou a hovořit o tom, jak správně číst zleva doprava, odshora dolů. Skvělým způsobem jak podporovat rozvoj čtenářských dovedností, jsou rovněž rýmovací hry se slovy, změna zvuků ve slově, čímž vytvoříme nové slovo apod.

Výchova dítěte s autismem je obohacující i plná výzev. Určitě to pro mne byla obrovská zkušenost a velmi mnoho jsem se naučila. Hledání, jak pomoci mému synovi, aby se naučil číst, mi dodalo odvalu. Přestože má před sebou ještě dlouhou cestu, stejně tak, jak zlepšil svou mluvenou řeč, bude schopen osvojit si i dovednosti čtení a porozumět knihám. Informace, které jsem našla, mi daly nástroje, které potřebuji, abych synovi pomohla ke zlepšení jeho dovedností v oblasti gramotnosti. Stejně tak, jak syna беру na jeho terapii a pracuji na rozvoji mluvené řeči, mohu také čtení udělat jako zábavný proces učení. Doufám, že tyto informace pomohou ostatním rodičům povzbudit jejich děti bez ohledu na dovednosti, k naplnění potenciálu jazykové schopnosti a gramotnosti.

Kristin Dulaney je matkou nádherného čtyřletého synka s autismem. Je také studentkou doktorandského studia oboru Výuka čtení na Univerzitě Virginia's Curry, dříve pracovala jako specialista v oboru elementárního osvojování čtení, dále působila jako podpůrný instruktor pro Mary Baldwin College's titulovaný program pro dospělé, kde vyučovala kurzy elementárního a sekundárního osvojování čtení a také řízení třídy. Její výzkumy se orientují na správné intervenční postupy pro vyrovnání se čtenářů a začínajících učitelů s přechodem do jejich první třídy.

Z anglického originálu: *Valuable Ways to Help Your Child with Autism Learn to Read* by Kristin Dulaney, Autism Parenting Magazine, issue 40.

Prohlášení:

Autor tohoto článku si nijak nenárokuje autorská práva k ničemu v něm uvedenému. Tento článek není lékařskou radou ani lékařskou pomocí, je určen výhradně k informačním a vzdělávacím účelům a má nekomerční povahu.